

W ŚWIAT
Z KLASĄ

Język polski

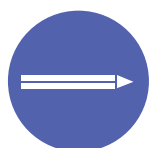
EDUKACJA GLOBALNA NA ZAJĘCIACH JĘZYKA POLSKIEGO
W SZKOLE PODSTAWOWEJ

05

SCENARIUSZ

„Morze, ten rybi gościniec” (Homer). Utrwalenie wiadomości o imiesłowach

SYLWIA
MIĘDZYBRODZKA

KLASY VII–VIII

45 MINUT

Lekcja ma na celu utrwalenie wiadomości na temat imiesłowów przysłówkowych i przymiotnikowych. Dzięki tekstowi przygotowanemu do ćwiczeń uczniowie i uczennice poszerzą wiadomości na temat zagrożeń mórz oraz oceanów i właściwej ochrony światowych zasobów wody. Lekcja pozwoli młodzieży również uświadomić sobie, jak ważną funkcję pełnią ekosystemy morskie dla mieszkańców i mieszkanki świata.

Pytanie kluczowe

Jak możemy odpowiedzialnie korzystać z naturalnych zasobów mórz i oceanów?

Cele zajęć:

- utrwalisz wiadomości na temat imiesłowów przymiotnikowych i przysłówkowych, by poprawnie wyrażać swoje myśli w mowie i w piśmie
- wyjaśnisz, jaką rolę pełnią ekosystemy morskie dla społeczeństw i gospodarek na całym świecie
- wymienisz niebezpieczeństwa, jakie niesie za sobą nieracjonalne gospodarowanie nimi

Związek z podstawą programową:

II: 1.4

Zagadnienia:

zrównoważony rozwój,
różnorodność biologiczna

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

—14 Życie pod wodą

Metody:

praca z tekstem

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

kartki z nazwami imiesłowów
(tyle, ile osób w klasie), załączniki

Wprowadzenie

8 minut

Warto, aby na początku zajęć uczniowie i uczennice przypomnieli sobie informacje o imiesłowach – ich rodzaje, zasady tworzenia, zastosowanie. Można w tym celu podzielić młodzież na cztery grupy – każda będzie się zajmować jednym imiesłowem. Ciekawym pomysłem na dokonanie podziału, a zarazem okazją do powtórzenia wiadomości, jest odmiana zabawy „Jaką znaną postacią jestem?”.

Przygotuj taką ilość kartek, ilu jest uczniów i uczennic w danej klasie. Podziel je na cztery części i każdej z nich przyporządkuj jeden rodzaj imiesłowu, wypisując ich nazwy. Osoby losują kartki, nie wiedząc, który z imiesłowów przypadł im w udziale, następnie kartki zostają przypięte do ich pleców. Później uczniowie i uczennice, chodząc swobodnie po klasie, mogą zadawać napotykanym osobom po jednym pytaniu zamkniętym, np. „Czy jestem imiesłowem, który odmienia się przez przypadki?”. Gdy ktoś odgadnie prawidłowo, którym z imiesłowów jest, przykleja kartkę z przodu i nadal bierze udział w zabawie, pomagając innym odgadnąć ich hasła.

Kiedy wszyscy rozszyfrują już, jakimi są imiesłowami, poproś, aby dobrali się w grupy według swoich kategorii, czyli osoby reprezentujące imiesłowy przymiotnikowe biernie razem, imiesłowy przysłówkowe uprzednie razem itd.

8 minut

Niech każda z grup podsumuje informacje na temat reprezentowanego przez siebie imiesłowu, wypełniając kartę pracy (załącznik nr 1) – dla każdej grupy po jednym egzemplarzu. Uzupełnione karty pracy powieście w widocznym miejscu tak, aby później, jeśli zajdzie taka konieczność, można było podejść i sprawdzić zapisane tam informacje.

Praca właściwa

3 minuty

Zapytaj młodzież, dlaczego morza i oceany są według niej ważne.

Zanim zaczniecie rozwiązywać zadanie na kolejnej karcie pracy, warto przybliżyć uczniom i uczennicom tematykę, która została w niej poruszona. Morza i oceany zajmują ok. 70% powierzchni Ziemi. Jak ważne jest zachowanie dobrej kondycji mórz i oceanów podkreśla fakt, że ich ochrona została uznana przez społeczność międzynarodową za jeden z Celów Zrównoważonego Rozwoju (Cel 14: Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony) (więcej informacji na: <https://globalna.ceo.org/pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>). Nieracjonalna gospodarka zasobami mórz i oceanów wygenerowała wiele problemów. Dziś nie jesteśmy w stanie przewidzieć, jak wielkie będą skutki zaniedbań, dlatego warto zwrócić uwagę młodzieży na te kwestie. Tematykę ochrony zasobów morskich w perspektywie Celów Zrównoważonego Rozwoju można poruszyć na przykład w kontekście Światowego Dnia Wody i Dnia Ochrony Bałtyku (22 marca) czy Światowego Dnia Oceanów (8 czerwca).

4 minuty

Rozdaj uczniom i uczennicom karty pracy (załącznik nr 2) – dla każdego po jednym egzemplarzu. Następnie poproś, aby każdy zespół odliczył do czterech. Później niech „jedyńki” usiądą razem, „dwójki” razem itd. W ten sposób w każdym zespole powinni się znaleźć przedstawiciele różnych imiesłowów.

15 minut

Zaproś każdą grupę do wspólnego przeczytania tekstu zamieszczonego w karcie pracy i rozwiązania umieszczonych tam zadań.

Po upływie wyznaczonego czasu spytaj klasę o jej opinię na temat tego, o czym przeczytała w karcie pracy (tekst o morzach i oceanach). Może uczniowie i uczennice o czymś już wiedzieli, a może coś ich zaskoczyło? Następnie poproś reprezentantów i reprezentantki każdego zespołu o odczytanie kolejnych odpowiedzi.

5 minut

Podsumowanie

2 minuty

Narysuj na tablicy termometr i zapisz obok pytanie: „Na ile dzisiejsze zajęcia pomogły mi w utrwaleniu wiadomości o imiesłowach?”. Poproś uczniów i uczennice, aby narysowali swój znaczek lub przykleili otrzymaną wcześniej karteczkę samoprzylepną w odpowiednim miejscu.

Praca domowa

1. Poproś, aby uczniowie i uczennice poszukali informacji o tym, co mogą robić, aby przyczynić się do ochrony mórz i oceanów oraz odtworzenia żywych zasobów morskich. Zaproponuj przygotowanie na ten temat artykułu do gazetki szkolnej, poradnika w formie multimedialnej do umieszczenia na stronie szkoły lub prezentacji, którą mogą przedstawić na lekcji. Najciekawsze prace zostaną również opublikowane na stronie CEO: www.globalna.ceo.org.pl (materiały można wysłać na adres: globalna@ceo.org.pl).
2. Poleć młodzieży przygotowanie plakatu wyjaśniającego, dlaczego morza i oceany są ważne dla człowieka. Podkreśl, że warto zwrócić uwagę na rolę ekosystemów morskich w życiu mieszkańek i mieszkańców różnych części świata.

Źródła:

- Strona internetowa WWF Polska: <https://www.wwf.pl/srodowisko/morza-i-oceany>.
- Strona internetowa Greenpeace Polska: <http://www.greenpeace.org/poland/pl/co-robimy/Chronimy-morza-i-oceany>.
- Platforma Społeczna ONZ, *Cele Zrównoważonego Rozwoju ONZ, Cel 14: Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony*, <http://www.un.org.pl/cel14>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Charakterystyka imiesłowów

Załącznik nr 2 – Karta pracy: Tekst o morzach i oceanach

Odpowiedzi do Karty pracy nr 1:

Grupa 1: nieosobowe; jaki? jaka? jakie?; przypadki, liczby i rodzaje; aktywne, czynne; piszą; maluje; przydawki lub orzecznika; łącznie.

Grupa 2: nieosobowe; jaki? jaka? jakie?; przypadki, liczby i rodzaje; biernie; została powieszona; zostali oddani; biernej; przydawki lub orzecznika; łącznie.

Grupa 3: nieosobowe; kiedy? jak?; przysłówki; niedokonanych; w tym samym czasie, równocześnie; -ąc; okoliczników; oddzielnie.

Grupa 4: nieosobowe; kiedy? jak?; przysłówki; dokonanych; wcześniej; -wszy, -wszy; okoliczników; oddzielnie.

Odpowiedzi do Karty pracy nr 2:

Ad 2. Wybrane przykłady imiesłowów: **PRZYMIOTNIKOWY CZYNNY:** decydujący, posiadająca, ukierunkowane, zalegających, połowowych; **PRZYMIOTNIKOWY BIERNY:** przelowionych, wyposażona, związanym, wykorzystywanymi, znajdujących się; **PRZYSŁÓWKOWY UPRZEDNI:** ustaliwszy; **PRZYSŁÓWKOWY WSPÓŁCZESNY:** zajmując, ciągnąc, używając, powodując, doliczając

Ad 3. Przykładowa odpowiedź: **DZIAŁAJĄC**, wszyscy możemy coś zrobić, aby walczyć z tym problemem.

Ad 4. Złowiwszy; stwierdziwszy; spłynąwszy.

Ad 5. Przelowienie w następstwie m.in. zbyt wysokich limitów połowowych, nadmiernej mocy połowowej floty rybackiej, łamanie przepisów prawa przez rybaków (np. poprzez łowienie ryb podczas obowiązującego zakazu połowów lub w trakcie trwania okresu ochronnego, łowienie ryb mniejszych niż pozwala na to wymiar ochronny); przyłów; niewłaściwe prowadzenie farm hodowlanych; eutrofizacja; niewłaściwe praktyki rybackie, np. pozostawianie w morzu zagubionych sieci; odpady.

Załącznik 1 – Karta pracy: Charakterystyka imiesłów

Grupa 1

Imiesłowy przymiotnikowe czynne to _____ formy czasownika odpowiadające na pytania _____
_____ Odmieniają się przez _____ Imiesłowy te informują o tym, że ktoś
lub coś wykonuje określoną czynność w danym momencie. Osoby i przedmioty, do których się odnoszą, są _____
_____, np. „piszące” to te, które _____, „malujący” to ten, który _____ Mogą także okre-
ślać właściwości i stany osób lub rzeczy. Podobnie jak przymiotniki imiesłowy przymiotnikowe pełnią w zdaniu
funkcje _____ Partykulę „nie” piszemy z nimi _____

Grupa 2

Imiesłowy przymiotnikowe bierne to _____ formy czasownika odpowiadające
na pytania _____ Odmieniają się przez _____
Imiesłowy te informują o tym, że ktoś lub coś podlega czynności wykonywanej przez kogoś innego. Osoby
i przedmioty, do których się odnoszą, zachowują się _____, nie wykonują danej czynno-
ści, np. „powieszona” to ta, która _____, „oddani” to ci, którzy _____
_____ Imiesłowy przymiotnikowe bierne służą często do tworzenia strony _____
czasowników w formie osobowej. Podobnie jak przymiotniki pełnią w zdaniu funkcje _____
Partykulę „nie” piszemy z nimi _____

Grupa 3

Imiesłowy przysłówkowe współczesne to _____ formy czasownika. Najczęściej odpo-
wiadają na pytania _____ i podobnie jak _____ się nie od-
mieniają. Imiesłowy te tworzone są od czasowników _____ Informują o tym, że jakiejś
czynności odbywają się _____ (współcześnie wobec siebie), np. „Pisząc e-mail, słuchał
radia”. Charakterystyczna końcówka dla tej formy imiesłowu to _____ W zdaniu
pełnią one funkcje _____ Partykulę „nie” piszemy z nimi _____

Grupa 4

Imiesłowy przysłówkowe uprzednie to _____ formy czasownika. Najczęściej odpo-
wiadają na pytania _____ i podobnie jak _____ się nie
odmieniają. Imiesłowy te są tworzone od czasowników _____ Informują o tym, że
jakaś czynność została wykonana _____ niż inna (uprzednio), np. „Umywszy zęby, ubrał
się”. Charakterystyczne końcówki dla tej formy imiesłowu to _____ W zdaniu pełnią
one funkcje _____ Partykulę „nie” piszemy z nimi _____

Załącznik 2 – Karta pracy: Tekst o morzach i oceanach

1. Przeczytaj poniższy tekst i podkreśl wszystkie występujące w nim imiesłowy.

MORZA I OCEANY

Zajmując około 70% powierzchni Ziemi i wytwarzając 50% dostępnego tlenu, morza i oceany nie tylko dostarczają nam pożywienia, ale też wywierają decydujący wpływ na klimat oraz gospodarkę na świecie. Niestety są one – wraz z żyjącą w nich fauną i florą – w olbrzymim niebezpieczeństwie. Jest to problem o charakterze globalnym i dotyczy nas wszystkich.

Pierwszym z morskich wyzwań jest tak zwane przelowienie, czyli nadmierna eksploatacja morskich zasobów. Obecnie około 30% światowych zasobów ryb jest przelowionych, a około 60% jest poławianych na najwyższym możliwym poziomie.

Ustaliliście zbyt wysokie limity połowowe, ministrowie do spraw rybołówstwa Unii Europejskiej przyczynili się do pogłębiania tego problemu. Szkodzi także nadmierna moc połowowa floty rybackiej, czyli flota zbyt liczna i bardzo dobrze wyposażona, posiadająca ogromną zdolność do wykrywania i odławiania ryb. Łamiąc przepisy prawa (np. poprzez łowienie ryb podczas obowiązującego zakazu połowów lub w trakcie okresu ochronnego, łowienie ryb mniejszych niż pozwala na to wymiar ochronny), rybacy także mają swój udział w pogarszaniu sytuacji.

Innym zagrożeniem jest niszczenie dna morskiego między innymi przez stosowanie praktyki połowowej o nazwie tralowanie denne. Trawlery, ciągnąc po dnie obciążoną sieć ogromnych rozmiarów, zgarniają do środka sieci wszystkie żyjące tam organizmy. Połowy przemysłowe są ukierunkowane na określone gatunki ryb. To powoduje, że niepotrzebną śmierć ponosi wówczas wielu mieszkańców morza (także jeszcze niepoznanych przez biologów), są bezpowrotnie niszczone wrażliwe, unikalne siedliska jak zimnowodne rafy koralowe lub kolonie gąbek, a co roku do wód wyrzucanych jest 7 milionów ton martwych ryb, skorupiaków, ptaków i ssaków, które miały zbyt małą wartość handlową lub zostały uznane za niepotrzebne. Skutek jest taki, że w niektórych rejonach świata rybacy stosujący tradycyjne, a jednocześnie niezaburzające delikatnej równowagi techniki połowu ryb muszą wkładać dużo więcej wysiłku w to, aby osiągnąć pożądane rezultaty, a ich sieci i tak coraz częściej są puste. Naukowcy szacują, że za 40–50 lat dojdzie do największego w historii kryzysu morskiego.

Kolejnym problematycznym zagadnieniem związanym z rybołówstwem jest tak zwany przyłów. Jego ofiarą mogą paść nie tylko ryby innych gatunków, ale również większe zwierzęta, na przykład ssaki morskie (między innymi delfiny, morświny, fok), ptaki morskie, a także żółwie morskie. Zrównoważone rybołówstwo polega na stosowaniu selektywnych narzędzi połowowych, tak aby ograniczyć przyłów do minimum.

Jednym z proponowanych rozwiązań jest hodowla gatunków morskich. Jednak źle prowadzona paradoksalnie może się przyczynić do jeszcze większych problemów. Do głównych zagrożeń związanych z akwakulturą należą niszczenie zasobów przybrzeżnych, zwiększenie eutrofizacji wód, ucieczki osobników hodowlanych do środowiska naturalnego i rozprzestrzenianie się chorób występujących na farmach, zanieczyszczenie wód środkami chemicznymi oraz antybiotykami wykorzystywanymi w hodowli i zwiększenie zapotrzebowania na tak zwaną drobnicę¹ przerabianą na olej i mączkę rybną. Przez wieki rolnicy produkowali żywność na rynek lokalny, używając obornika i kompostu do nawożenia ziemi. Gdy w latach 60. i 70. ubiegłego wieku upowszechniły się – obok nawozów naturalnych, których zaczęło być za dużo z powodu gwałtownego wzrostu liczby zwierząt hodowlanych – nawozy sztuczne, do ziemi trafiało więcej składników odżywczych, niż była ona w stanie przyjąć. Niespotykane dotąd stężenia związków azotu i fosforu niesione z wodą rzek zaczęły spływać do morza, powodując ich przeżyźnienie. Zjawisko to nazywamy eutrofizacją. Jego skutkiem są między innymi zmiany właściwości wody (pojawiają się intensywne zabarwienie i zapach, mętność, duże wahania stężenia tlenu w warstwie górnej oraz jego zanik w głębszych warstwach, przez co giną zwierzęta, zwłaszcza ryby). Taki zbiornik bardzo często stopniowo się sypczy i może się przekształcić w staw, bagno lub torfowisko.

Poza zanieczyszczeniami z pól i ścieków komunalnych problemem naszego morza są odpady. Znajdują się one zarówno w wodzie, jak i na plażach. 56% wszystkich odpadów zalegających na bałtyckich plażach to tworzywa sztuczne, na przykład plastikowe opakowania. Szacuje się, że do 2050 r. w oceanach może się znaleźć więcej plastikowych śmieci niż ryb.

Istotnym zagrożeniem dla morskiego ekosystemu są niewłaściwe praktyki rybackie, na przykład pozostawianie zagubionych w wyniku zdarzeń losowych narzędzi połowowych w morzu. Przeprowadzone na zlecenie WWF badania wykazały, że co roku w wodach Bałtyku wskutek zdarzeń losowych (sztormy, kolizje, zaczepy) rybacy gubią od 5500 do 10 000 sieci stawnych. Każda z nich waży około 9,5 kilograma. Doliczając do tego ilość sieci widm znajdujących się w około 3000 wraków statków, stwierdzono, że tylko w polskiej strefie Bałtyku może zalegać aż 810 ton sieci widm. Przyczyn takiego stanu rzeczy można dopatrywać się w zbyt niskiej świadomości ekologicznej użytkowników morza.

Wszystkie te praktyki powodują zakłócenie delikatnego ekosystemu. Deficyt choćby jednego elementu wywołuje efekt domina. Brak dużych drapieżników w oceanach powoduje, że zaczęły w nich przeważać glony i plankton. Wybrzeża są nawiedzane przez plagi meduz, które odstraszały turystów i zniechęcają do korzystania z plaż. Warto sobie także uświadomić, że miliony ludzi na całym świecie żyją dzięki temu, co wylowią z morza, a ryby stanowią główny składnik diety 1 200 000 mieszkańców Ziemi!

1 Ryby hodowlane najczęściej karmi się mniejszymi rybami, które są masowo poławiane w tym celu (tzw. połowy paszowe). Aby uzyskać kilogram lososia hodowlanego, potrzeba co najmniej 3 kilogramów drobnych ryb złowionych w morzu, takich jak szprot, sardynki czy sardele.

Każdy z nas jest w stanie przyczynić się do lepszej ochrony światowych zasobów mórz i oceanów. Możemy oszczędzać wodę oraz dbać o stan zbiorników i cieków wodnych na przykład poprzez używanie biodegradowalnych detergentów, usuwanie ścieków w prawidłowy i legalny sposób oraz utrzymywanie czystości nad brzegami wód. Możemy również chronić żywe zasoby morskie, podejmując odpowiedzialne decyzje konsumenckie, czyli kupując gatunki, których populacje nie są przelawiane, wybierać ryby pochodzące z lokalnych połowów i hodowli oraz sklepy prowadzące odpowiedzialną sprzedaż ryb i owoców morza.

Tekst został opracowany na podstawie materiałów zamieszczonych na stronach
WWF Polska oraz Greenpeace Polska

2. Wpisz w odpowiednie miejsce w tabelce wybrane przykłady spośród podkreślonych imiesłowów.

IMIESŁÓW PRZYMIOTNIKOWY CZYNNY	IMIESŁÓW PRZYMIOTNIKOWY BIERNY	IMIESŁÓW PRZYSŁÓWKOWY WSPÓŁCZESNY	IMIESŁÓW PRZYSŁÓWKOWY UPRZEDNI

3. Przekształć podane zdania w jedno wypowiedzenie, tak aby znalazł się w nim co najmniej jeden imiesłów. Podkreśl go i nazwij.

Wszyscy możemy coś zrobić, aby walczyć z tym problemem. Musimy tylko zacząć działać.

---

4. Od podanych bezokoliczników utwórz imiesłowy przysłówkowe uprzednie.

ZŁOWIĆ _____

STWIERDZIĆ _____

SPLYWAĆ _____

5. Co zagraża naturalnym zasobom mórz i oceanów? Wypisz na podstawie tekstu.
